

WILLIAM SAROYAN

**Tânărul neînfricat
de la trapezul zburător
și alte povestiri**

Traducere din limba engleză
GABRIELA TĂNASE

CUPRINS

Șaptezeci de mii de asirieni.....	5
Tânărul neînfricat de la trapezul zburător	21
Londra, ah, Londra.....	30
Șoarecii, prietenii noștri	39
Stafide	45
Frizerul al cărui unchi a fost decapitat de un tigru de la circ	55
Cățelul râse văzând așa o acrobație	65
Omul care-și lăsase sufletul în munții Scoției.....	76
Zâmbărețul Sam	89
Zeppelinul de duminică.....	97
Prima zi de școală	119
Omul care s-a îngrășat prea tare	126
Mexicanii	134
Pisica	142
Cum ar fi să te amorezezi de o liliputană?.....	147
Iubitule, iubitule, iubitule!	153
Frații și surorile.....	163
Marea întrecere în jocul de-a capra.....	172
Agentul de asigurări, țăranul, negustorul de covoare și planta din ghiveci.....	180

Vara minunatului cal alb	187
Livada de rodii.....	197
Vărul meu Dikran, oratorul	213
Cântăreții din corul prezbiterian	222
Locomotiva 38, indianul Ojibway	237

ȘAPTEZECI DE MII DE ASIRIENI

Nu mă mai tunsesem de patruzeci de zile și patruzeci de nopți, și începusem să arăt la fel ca unii vioriști șomeri. Știți aerul acela de geniu pustiu, gata să adere la Partidul Comunist. Noi, barbarii din Asia Mică, suntem niște păroși; când este nevoie să ne tundem, în mod clar *trebuie* s-o facem. În cazul meu, situația era cu atât mai gravă, fiindcă arătam de parcă-mi crescusem propria căciulă. (Vă asigur, vreau să scriu ceva serios, posibil una dintre cele mai serioase povestiri așternute vreodată pe hârtie. Tocmai de aceea s-ar putea să vi se pară acum că sunt cam flușturistic. Deși, după un timp, admiratorii lui Sherwood Anderson¹ mă vor înțelege; vor pricepe că răsul meu este mai degrabă o strâmbătură.) Deci, eram un tânăr care trebuia neapărat să se tundă, așa că am luat-o la pas pe Third Street (San Francisco), spre Barber College, școala de frizerie, unde un tuns costa cincisprezece cenți.

¹ Sherwood Anderson (1876–1941) – scriitor american, autor de romane și nuvele subiective, centrate pe căutarea propriei identități (n.tr.)

Third Street, dincolo de Howard, este un cartier în sine, la fel ca Bowery din New York și Main Street din Los Angeles: cu toată pleiada de bătrâni și tineri, șomeri care pierd vremea fumând Bull Durham, criticând guvernul, așteptând vreo minune sau pur și simplu așteptând. Era o dimineață de luni, în august, și o gloată de vagabonzi se strânseseră în fața frizeriei cu gândul să se ferchezuiască un pic. Micuțul japonez care tunde gratis avea unsprezece clienți la coadă; toate celelalte scaune erau ocupate. Mi-a găsit un loc și m-am pus pe așteptat. Prețul afișat afară era de patru parale, cum ar fi zis Hemingway (*Fiesta; Adio, arme; Moarte după-amiază; Câștigătorul nu ia nimic*), adică juma' de dolar. Eu aveam douăzeci de cenți și o jumătate de pachet de Bull Durham. Mi-am răsucit o țigară, i-am dat pachetul unuia dintre tovarășii mei de așteptare, care părea dependent de nicotină, și am tras cu putere fumul aspru gândindu-mă la America, la ce se mai petrecea pe plan politic, economic și spiritual. Vecinul meu era un băiat de șaisprezece ani. Părea de loc din Iowa; avea să devină un bărbat chipeș, un american pursânge, deși arăta trist, mult prea trist. Nedormit, cu aceleași haine purtate zile-n șir, un pic temător, imaginea e clară. Mi-aș fi dorit să-i aflu numele. Un scriitor vrea întotdeauna să descrie realitatea, cu fețe și cifre. Iowa mi-a zis:

– Tocmai am ajuns, venind de la Salinas. Nimic de lucru la câmp, la salată. Mă duc spre nord acum, la Portland; poate o întind din țară.

Aș fi vrut să-i împărtășesc și eu câte ceva din viața mea: o nuvelă respinsă de *Scribner's*, un eseu respins de *The Yale Review*, nici un ban să-mi cumpăr niște țigări

ca lumea, pantofi pîngeliți, cămăși cîrpite, însă nu-mi venea să bat darabana pe seama necazurilor mele. Necazurile unui scriitor par întotdeauna plictisitoare, chiar puțin ireale. Oamenii se simt îndreptățiți să reacționeze: „Păi, din capul locului, cine te-a pus să te apuci de scris?” Așa că-i mai bine să nu mărturisești că ești scriitor. I-am spus:

– Îți urez mult noroc în nord!

Iowa a scuturat din cap.

– Știu ce m-așteaptă. Dar trebuie să-n cerc. Nimic de pierdut.

Un băiat de ispravă, îmi zic acum, sper că n-a murit, sper că n-a înghețat, un ger al naibii pe atunci (decembrie 1933), sper că nu s-a dat bătut; merita să trăiască. Băiete, chiar sper să-ți fi găsit ceva de lucru în Portland; sper să fi câștigat niște bani; sper să fi închiriat o cămăruță curată, cu un pat călduros; sper să fi dormit toată noaptea, să fi mâncat ca lumea, să fi trăit ca un om, să fi fost fericit. Îți transmit cele mai bune urări, Iowa. Să știi că m-am rugat mult pentru tine. (Cu toate astea, cred că acum e mort. Îi observasem din primul moment amprenta bestiei pe chip; în același timp rula, în toate cinematografele din America, un film de desene animate în care se tot repeta un cântecel: „Cine se teme de lupul cel rău?” La asta se rezuma totul; bogătașii rîd de moartea care înhață mișelește tineri ca puștiul din Iowa, ignorând realitatea, hlizindu-se în sălile bine încălzite ale teatrelor. M-am rugat pentru Iowa, dar cred că am fost un laș. Știu că e mort deja, și totuși stau acum într-o cămăruță, înșirînd amintiri despre el, un sac de vorbe deșarte.)

Am început să-l studiez pe micul japonez, ucenicul de bărbier. Rădea barba unui vagabond bătrân cu o față oribilă, una din acelea pe care se văd urmările anilor lungi de umblat de colo, colo, fără un acoperiș deasupra capului, fără vreo posesie, și micuțul japonez își tot ferea nasul, încercând să evite duhoarea ce se ridica în fața lui. O chestiune trivială, un detaliu neavenit într-o operă de artă, totuși am pus-o pe hârtie.

Un tânăr scriitor stă tot timpul cu frica-n sân să nu-i scape din vedere ceva important. Este mereu preocupat să reflecte tot ce vede în jurul său. Doream să aflu numele micului japonez. Am un interes deosebit față de nume, descoperind că cele mai puțin cunoscute sunt și cele mai autentice. Drept exemplu, un nume grozav ca Andrew Mellon¹. Îl urmăream cu multă atenție pe japonez. Voiam să știu ce simțea, ce gândea în timp ce-și ferea nasul de bătrânul de pe scaun. De mult, când aveam șaptesprezece ani, mergeam să tund via unchiului meu, la nord de Sanger, din San Joaquin Valley, și munceam alături de mai mulți japonezi, Yoshio Enomoto, Hideo Suzuki, Katsumi Sujimoto și alții. Ei m-au învățat câteva propoziții simple în limba lor, cum ar fi „Salut“, „Ce mai faci?“, „O zi frumoasă, nu-i așa?“, „La revedere“ și așa mai departe. M-am adresat ucenicului în limba lui:

– Ce mai faci?

El mi-a răspuns tot în japoneză:

– Foarte bine, mulțumesc! Apoi, într-o engleză impecabilă: Vorbiți japoneza? Ați fost în Japonia?

¹ Ironie a autorului; Andrew William Mellon a fost un cunoscut magnat și filantrop american. (n.tr.)

Respect pentru oameni și cărți

— Din păcate, nu! I-am zis. Știu doar câteva cuvinte. Am lucrat cu Yoshio Enomoto, Hideo Suzuki și Katsumi Sujimoto; se-ntâmplă să-i cunoști?

Continua să mânuiască foarfeca în timp ce murmură numele: „Enomoto, Suzuki, Sujimoto“. Într-un final m-a întrebat:

— Suzuki era micuț de statură?

— Da.

— Aha, pe el îl cunosc. Acum locuiește în San Jose. S-a însurat.

Mai vreau să știți că mă interesează la fel de mult amintirile interlocutorilor mei. Un tânăr scriitor călătorește prin diferite locuri și discută cu oamenii, încercând să afle întâmplări din trecutul lor. Când scriu o povestire, nu intenționez să pun în ea lucruri nemai-pomenite. Vă mai anunț că cea de față nu va conține cine știe ce. Nu-mi trece prin cap să fabric o acțiune palpitantă. Nici să creez niște personaje memorabile. Nici să folosesc un stil fără de pereche. Nici să construiesc o atmosferă superbă. Chiar nu vreau să vând această povestire, nici altele, unor reviste ca *The Saturday Evening Post*, *Cosmopolitan* sau *Harper's*. Nu încerc să intru în competiție cu mari povestitori, ca Sinclair Lewis, Joseph Hergesheimer sau Zane Grey, oameni care știu realmente ce înseamnă scrisul și cum să crezi ceea ce dorește publicul. Oameni bogați, oameni care stăpânesc toate regulile ce guvernează narațiunea, personajele și stilul, atmosfera și, desigur, multe altele asemenea. N-am nici un apetit să devin faimos. Nici nu vânez Premiul Pulitzer sau Premiul Nobel ori un alt fel de premiu. Mă aflu aici, în Vestul îndepărtat, la San

Francisco, într-o cămăruță de pe Carl Street, compunând o povestire adresată unor oameni obișnuiți, istorisindu-le pe înțelesul lor niște lucruri pe care sunt sigur că le cunosc deja. Eu doar le consemnez, așa că, dacă vi se pare că dau târcoale subiectului, o fac pentru că nu mă grăbesc deloc și nici nu cunosc regulile. Dacă am vreo dorință, aceasta este să înfățișez frăția dintre oameni. O declarație importantă și puțin cam prețioasă. În general, un om are rezerve să facă o astfel de declarație, temându-se că unele persoane mai sofisticate vor râde de el. Dar mie nu-mi pasă. Mai mult, îi îndemn pe sofisticăți să râdă. De asta există sofisticărie pe lume. Și nu cred că există rase. De asemenea, n-am nici o încredere în guverne. Consider că fiecare trăiește o dată, și mai multe milioane de vieți sunt trăite simultan peste tot în lume. Bebelușii care n-au învățat încă să vorbească o limbă sunt singura rasă de pe pământ, rasa umană: tot restul, un maldăr de prefăcătorii, tot ce denumim civilizație, ură, teamă, setea de putere... Dar un bebeluș nu este altceva decât un bebeluș. La fel și modul în care plâng, aici este adevărata frăție, toți acești bebeluși plângând. Pe urmă, creștem mari și învățăm o limbă și percepem universul prin prisma acelei limbi, nu prin intermediul tuturor limbilor sau al nici uneia, prin tăcere, de pildă, și ne izolăm în interiorul limbii pe care o vorbim. Aici, unde mă aflu eu, în engleză, sau în americană, cum îi zice Mencken¹. Toate lucrurile eterne exprimate prin cuvintele pe care le știm. Aș aspira la

¹ H.L. Mencken (1880–1956) – jurnalist, critic cultural și lingvist american de origine germană (n.tr.)

mai mult, la un limbaj universal care să izvorască din inima omului, din ce nu este scris, din tot ce este etern și comun tuturor raselor.

Încep să mă simt vinovat și incompetent. Am folosit tot acest limbaj, și totuși am impresia că n-am exprimat mare lucru. Exact asta îl face pe un tânăr scriitor să-și iasă din minți, acest sentiment că n-a spus nimic, în timp ce orice jurnalist e capabil să rezume totul într-un titlu din trei cuvinte. Omul este om, ar spune el. Ceva inteligent, cu un număr nesfârșit de implicații. Dar eu vreau să folosesc un limbaj care să indice un singur lucru. Doresc ca semnificația să fie clară, și poate tocmai de aceea limba este atât de puțin precisă, mă tot învârt în jurul subiectului, a impresiei pe care doresc s-o las, și încerc să-l atac din toate unghiurile, astfel încât să obțin un tablou complet care să redea o imagine de ansamblu. Inima omului este cea pe care încerc s-o schițez în această scriere.

Hai să mai încerc o dată: Nu m-am mai tuns de mult și încep să arăt ca un ciudat, așa că m-am dus la Școala de frizerie de pe Third Street și m-am așezat în fața oglinzii. I-am zis bărbierului:

— Știi ce, lasă-mi-l mai lung la spate! Am un cap țuguiat și, dacă mă tunzi la ceafă, o să ies de-aici arătând ca un cal. Poți să tai cât vrei în vârful. Nu vreau nici o loțiune, nici perdaf, doar să-l piepteni așa, uscat.

Cititul te face un om puternic dar, după cum vedeți, scrisul te face un om precis. Asta s-a și întâmplat. N-a ieșit mare scofală din ce-am scris până acum, și asta din cauză că l-am lăsat pe dinafară pe bărbier, tânărul care m-a tuns.

Era înalt, avea o față serioasă și întunecată, buze pline, aproape schișând un zâmbet cam melancolic, gene dese, ochi triști și un nas mare. I-am zărit numele pe cartonașul prins de marginea oglinzii – Theodore Badal. Un nume frumos, autentic, potrivit unui tânăr cumsecade, autentic și el. Theodore Badal s-a pus pe treabă. Dacă nu i te adresezi, un bărbier bun nu-ți vorbește niciodată, indiferent ce povară îi apasă inima.

– Numele tău, Badal, am zis. Ești cumva armean?
Eu sunt armean.

Spun asta de fiecare dată. Oamenii mă privesc, încercând să-mi ghicească originea, așa că, fără să mai pierdem timpul, le spun eu: „Sunt armean“. Sau dacă au citit ceva scris de mine și sunt curioși, îi informez de îndată: „Sunt armean“. E cam fără rost, dar o fac pentru că ei se așteaptă să audă acest lucru. Pe bune, n-am idee ce înseamnă să fii armean sau englez sau japonez sau altceva. Doar o idee vagă despre ce înseamnă să fii în viață. Singurul lucru care mă interesează cu adevărat. Acesta și tenisul. Sper ca, într-o bună zi, să pot elabora o lucrare filosofică despre tenis, una de excepție, ceva în genul *Morții după-amiaza*, dar îmi dau seama că nu sunt încă pregătit să mă înham la așa ceva. Sunt convins că răspândirea pe scară largă a jocului de tenis pe Terra ar contribui mult la eliminarea diferențelor rasiale, prejudecăților, urii și așa mai departe. Imediat ce voi reuși să-mi perfecționez jocul, mai ales lobul, sper să mă apuc de o asemenea lucrare măreață. (Poate că unii dintre sofisticăți vor crede că-mi bat joc de Hemingway. Nu o fac. *Moarte după-amiaza* este un exemplu de rațiune solidă. N-aș putea avea vreo obiecție față de

Respect pentru oameni și cărți

ea ca proză. Și nici ca filosofie. Cred că, din acest punct de vedere, este mai valoroasă decât scrierile lui Will Durant¹ și Walter Pitkin². Chiar și atunci când Hemingway mai calcă-n străchini, cel puțin o face cu acuratețe. Îți spune ce se petrece de fapt și nu permite ca niște evenimente care se precipită să fie expuse în grabă. Și asta înseamnă foarte mult. Este un progres în literatură. Să redai pe îndelete natura și semnificația unor evenimente de foarte scurtă durată.

– Ești armean? îl întreb pe frizer.

Suntem un popor puțin numeros și, ori de câte ori dăm peste careva dintr-ai noștri, e mare sărbătoare. Răscolim mereu prin jur ca să găsim un conațional, să putem vorbi în limba noastră. Partidul nostru cel mai ambițios pretinde că suntem vreo două milioane pe tot globul, dar foarte mulți dintre noi nu prea sunt convingși de asta. Atunci ne așezăm cu un creion și o foaie de hârtie în față, analizând lumea bucată cu bucată. Estimăm câți armeni ar putea locui într-un anume loc și notăm cifra cea mai mare. Pe urmă, ne ndreptăm atenția spre un alt loc, India, Rusia, Armenia Sovietică, Egipt, Italia, Germania, Franța, America, America de Sud, Australia ș.a.m.d. și, după ce adunăm cele mai optimiste estimări, totalul nu trece de un milion. Pe urmă, observând cât de mare e rata nașterilor și cât de mică

¹ William James Durant (1885–1981) – scriitor, istoric și filosof american (n.tr.)

² Walter Boughton Pitkin (1878–1953) – filosof și profesor american, autor al unor cărți de dezvoltare personală precum *Viața începe la patruzeci de ani* și *Psihologia fericirii* (n.tr.)

cea a deceselor (exceptând perioadele de război, când masacrele o sporesc considerabil pe cea din urmă), ne închipuim cât de repede ne-am putea înmulți, dacă măcar un sfert de secol am fi lăsați în pace. Asta ne face fericiți. Sigur că nu luăm în calcul eventuale cutremure, războaie, masacre, perioade de foamete și altele de același fel, și aici facem o mare greșală. Îmi amintesc campaniile de ajutorare pentru Orientul Apropiat, inițiate în orașul meu natal. Unchiul meu, care obișnuia să țină discursurile, avea darul de a face publicul, format numai din armeni, să se scalde în lacrimi. Era avocat și un foarte bun orator. Spunea că totul a plecat de la război. Poporul nostru a fost distrus de către inamic. Cei care scăpaseră cu viață, *sânge din sângele nostru*, după cum se exprima unchiul, făcându-ne să plângem și mai abitir, n-aveau un acoperiș deasupra capului și mureau de foame. Prin urmare, strângeam bani pentru a-i trimite compatrioților din țara noastră de origine. După război, când am mai crescut, a fost inițiată o altă campanie de ajutorare pentru Orientul Apropiat, iar unchiul meu, urcat pe podium în sala de întruniri din orașul meu de baștină, a spus: „Mulțumită lui Dumnezeu, de data asta nu este mâna dușmanului, ci un cutremur. Domnul ne-a făcut să suferim. L-am slăvit pe El în timp ce eram greu încercați prin suferințe și boli, prin tortură și orori, prin nebunie și disperare (unchiul începea să suspine), și acum El ne-a năpăstuit cu asta, dar noi continuăm să-I aducem laude, continuăm să-L slăvim. Nu avem cum să înțelegem căile Domnului.” La sfârșit, m-am dus la el și l-am întrebat: „Chiar crezi ce-ai spus despre Domnul?” Și el mi-a

răspuns: „E un artificiu retoric. Trebuie să strângem bani. Care Domn? E o prostie.“ „Și atunci când plângeai?“ am insistat eu. „A fost ceva sincer, mi-a zis unchiul. N-am putut să mă opresc. Lacrimile mi-au țâșnit din ochi spontan. De ce, în numele Domnului, de ce trebuie să trecem prin tot acest iad nenorocit? Ce-am făcut ca să merităm această tortură? Oamenii nu ne lasă în pace. Domnul nu ne lasă în pace. Cu ce-am greșit? Nu suntem suficient de pioși? Ce păcate avem? Și Atotputernicul și oamenii mă dezgustă. Singurul motiv pentru care mă ridic și vorbesc este acela că nu-mi permit să tac. Nu mai suport gândul că alți și alți oameni ca noi trebuie să moară. Iisuse Hristoase, oare cu ce-am greșit?“

L-am întrebat pe Theodore Badal dacă era și el armean. Mi-a răspuns:

– Eu sunt asirian.

Ei bine, era ceva. Ei, asirienii, provin din partea noastră de lume, au nasurile la fel ca noi, ochii la fel ca noi, inimile la fel ca noi. Doar limba le e diferită. Când vorbesc, nu-i putem înțelege, deși în multe privințe suntem asemănători. Deși nu era la fel de plăcut ca în cazul în care Badal ar fi fost armean, tot era ceva.

– Eu sunt armean, i-am zis. Când eram acasă, mă jucam cu niște băieți asirieni, Joseph Sargis, Nito Elia, Tony Saleh. Se-ntâmplă să-i cunoști?

– Da, pe Joseph Sargis, a răspuns Badal. Pe ceilalți, nu. Am locuit la New York până acum cinci ani, pe urmă am venit în vest, la Turlock. După aceea ne-am mutat la San Francisco.